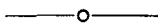

mai. De politikai reményeikben megcsalódtak. Az udvari politika kihasználta s elejtette őket.

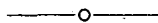
Az *abszolutizmus kora* jogilag épúgy leigázta őket, mint a magyarokat; de kárpótlást nyertek anyagiakban, érsekségek, püspökségek alapításában. Az 1867. kiegyezés ellenzésükkel jött létre.

A *kiegyezés után* nem elégednek meg a jogegyenlőséget biztosító XLIV. t.-c. u. n. nemzetiségi törvénnyel sem. Passivitásba léptek. Majd az önálló királysággá alakult Romániára támaszkodva, folytatták aknamunkájukat a magyar állam ellen. A román irredentizmust a bukaresti „Kulturliga“ szította s az Erdélyben alakult oláh bankok anyagilag támogatták. A külföldi propaganda, a rágalmozó „memorandum“ előkészítette a falajt és az európai közvéleményt a bekövetkező nagy változásra. A világháború zivatarának lelkiismeretlen kiaknázása megvalósította nemzeti ábrándjaikat: Nagy-Románia megalkotását.

11. Varga Sándor: A transcendentalis deductio Kantnál.

(Megjelent nyomtatásban: Sodalitas Amicorum Universitatis Regiae Hungaricae Franciscó-Josephinae, Szeged, 1926. 22. 1.)

1924—25. tanévi doktori értekezések:

1. Gosztonyi Margit: Goethe és Schiller barátsága.

A német irodalom két legnagyobb költőjének, Goethének és Schillernek neve a művelt köztudatban egymáshoz kapcsolódott ama páratlanul álló költői barátságuk révén, mely oly áldásosan befolyásolta kölcsönös munkásságukat s ezáltal a német irodalomnak mérhetetlen hasznára volt.

1794. június 13-án Schiller meghívást intézett Goethehez a „Horen“ című folyóiratában való részvételre. Goethe barátságosan válaszolt: „Ich werde von ganzem Herzen von der Gesellschaft sein“. A „Hórákat“ poétikusan kiegészítő „Musenalmanach“ című folyóiratot is adott ki Schiller, melynek Goethe szintén nagyjelentőségű munkatársa lett.

Mióta Goethe Olaszországból visszajött, egyetlen szenvedélye a természet tanulmányozása volt. Schiller is kevés költői művet írt ezen években; legjobb erőit a történetírásnak szentelte. Mialatt Goethe a természetbe mélyedt el, addig Schiller a reflexiókba. Mihelyt azonban az új döntő találkozás Goethevel 1794-ben létrejött, megkezdődött a megértésen alapuló tevékenységnek új nagy korszaka. Schiller a filozófiai spekulációtól visszatér a költészetnek főleg azon ágához, melyben legnagyobb alkotott géniusza, a drámához.

1794 július 14.-re tehető ama véletlen találkozásuk, melyen élénk eszmecserét folytattak és Schiller, az absztrakt szemlélődő, az esztétikai elmélkedő felfedezi Goethe csodálatos intellektusának titkát. Goethe világa most már mintegy elemmé vált Schiller számára; néhány napra ama első beszélgetésük után újból volt egy személyes összeövetelük, melyben lelkük mélyen feltárult. Schillerre ez a találkozás a kinyilatkoztatás erejével hatott. Beszélgetésük egész gondolatvilágát mozgásba hozta. 1794 aug. 24-én Goethehez intézett levelében határozott vonásokban megrajzolja Goethe alaptermészetét. Goethe magára ismert olyannyira, hogy ezt a képet mint „léte lényegének rajzát“ ismerte föl. Goethe most már igényt tart arra, hogy megismerkedjék Schillernek gondolatmenetével s ő maga is igéri: „Alles was an und in mir ist, werde ich mit Freuden mitteilen“.

Goethe, ki lélekben Itáliában volt még, feltalálja saját nézeteit Schillernél művészeti, esztétikai kérdésekben is.

A két költő most már meggyőződött arról, hogy kölcsönös egymásrahatásuk és a közeli írói együttműködés immár kétségtelen. Schiller friss ereje éltetően hatott Goethére, de Schiller is nyert buzdítást, s a közért való együttes munkában működni, ez volt a cél, amellyel megalakult és ilyen szellemből táplálkozott kezdettől fogva barátságuk.

Goethe a régi jénai kastélyban szállást rendezett be magának. Tárgyalták Goethének az „Unterhaltungen deutschér Ausgewanderten“ című keretes elbeszélését. Máris őszinte nyíltsággal bírálják egymást. Goethe szívesen fogadja Schiller jóakarató megjegyzéseit — 1794 nov. 29. levelében Schiller sarkalja Goethét, hogy a „Faust-töredéket“, melyet a Herkules

torzójának nevez, a „Horen“ számára fejezné be. — A „Wilhelm Meister“ című regény Goethe első nagy műve, melyben Schiller befolyása hathatósan érvényesült. A kölcsönös megbeszélés mellett és Schiller folytonos biztatására a „Wilhelm Meisters Lehrjahre“, melynek kezdete csaknem két évtizeddel nyúlik vissza, még a barátság első két évében, 1796-ban elkészült. Goethe szívélyes levélben köszönte meg Schillernek résztvevő önzetlen baráti segítségét és a kész művel való szeretetteljes foglalkozását.

1796 szept. 11—19-ig Jenában tartózkodott Goethe. A költészet ideálja, mely mindkettőben élt, arra ösztönözte őket, hogy a legnagyobb és legtisztább művészeti követelményekre nézve egymással tisztába jöjjenek és a megállapításokat alkotásaiknak a művészi tökélyre való emelésére felhasználják. Ama közös törekvésük mellett, hogy költői tevékenységükben egymás segítségére legyenek, fontosnak tartották, hogy a művészet teóriájának elemeit és a különböző műfajokat beható vizsgálat tárgyává tegyék. Arra is rávezeti őket vizsgálódásuk, hogy melyiküknek milyen műfajhoz van több tehetsége. Goethe Schiller buzdítására epikai produkciókhoz fordul, és a drámaírásról lemondván, viszont Schillert, kinek nagy drámai tehetségét már a „Räuber“-nél felismerte (ein kraftvolles aber unreifes Talent) teljesen a drámai költészet számára igyekszik megnyerni. Azok a tanulmányok, melyeket az ókori alkotások körül végeztek, az a mód, ahogyan Schiller Aischylost, Sophoclest és Euripidest drámaiban és költeményeiben értékesítette, élénk eszmecserére adott alkalmat úgy, hogy mindketten ebből a szellemi érintkezésből természeti adományaik és művészi kiképzésüknek biztosabb alapot és az együttműködéshez szilárdabb talajt nyertek.

Legközelebb megírják egymással versenyezve örökszép balladáikat, a rövidéletű együttes Xénia-költészet után. Schiller legjobb balladáihoz Goethe szolgáltatta az anyagot s e tekintetben is pozitív hatással volt Schillerre.

Schiller serkentő ereje pedig legerősebben akkor nyilvánult meg, midőn Goethének „Faüstja“ iránti szunnyadó érdeklődését újból felébresztette és költői buzgalmát, valahányszor az elernyedtt, óhaja és figyelmeztetése, csodálata és tanácsa által élete végéig mindig újból éltette.

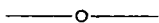
Schiller nagy drámáira termékeny hatással volt ama bepillantás, melyet Goethe nagy műveinek keletkezésébe s egyáltalán a goethei természetre tett. A belső átváltozást mutatják már „Wallenstein“ hőseinek és hősnőinek mély megértéssel megrajzolt, hatalmas egyéniségükben kidomborodó jellemi és abszolút tárgyilagossága hősével szemben.

Amennyire örült Goethe barátja sikereinek, úgy örült mindig megújult nagy munkakedvének is, mert előre látta, hogy Schiller a drámai téren győzelemről-győzelemre fogja vinni. Úgy is lett, s ebben Goethe nek eminens része volt.

December elejétől 1799-ben Schillert családjával Weimarban találjuk, hová — hogy Goethehez és a színházhoz közel legyen — áttette lakóhelyét. A két nagy költő most már Weimarban egyesülve azon buzgólkodik, hogy az új színházat saját műveik mellett még Németország és a külföld legjobb drámáinak felújításával is gazdagítsák. Így keletkeztek a különböző idegen daraboknak átdolgozásai és fordításai.

1804 nyarán Schiller nagybeteg lett, 1805 telén állapota némi javulást mutatott, de ez csak látszólagos volt; 1805 május 9-én nagy természetét legyőzte a halál. Május 1-én látta egymást utoljára a két barát. Schiller halálának napjaiban Goethe maga nagybeteg volt. Néhány nappal a katasztrófa után ezt írja Zelternek: „Ich glaubte mich selbst zu verlieren und verlor einen Freund, und mit ihm die Hälfte meines Daseins“. Amit e szavak kifejeznek, bizonyítja levélváltásuk; nem találni az 1000-nél több levélben árnyékát sem a legkisebb félreértésnek vagy az őszinteség hiányának. Változatlan volt egymás iránti nagyrabecsülésük, kitartó a ragaszkodásuk, őszinte a bizalmuk és önfeláldozó a szeretetük.

Goethe Schiller iránt érzett egész nagyrabecsülését, szeretetét és veszteségének minden fájalmát fejezi ki az „Epilog zu Schiller Glocke“ című költeménynek meghatóan szép szavaiban, melyekben költői emléket emelt nemcsak a felejthetetlen barátának, hanem a szenvedő nagy embernek és nagy írónak is.

2. Haász Imre: A boszorkányhit genezisé.

(Megjelent nyomtatásban: Stamberger M. könyvny. Miskolcon, 1925. 34 l.)